

Adabiyot, madaniyat yashas - millat yashaydi

O'ZBEKİSTON adabiyoti va san'ati

ADABIY-BADİY,
MA'NAVİY-MARİFIY,
İJTİMOİY GAZETA
1956-yil 4-yanvardan
chiqa boshlagan
2023-yil 28-aprel
№16 (4727)

Референдум

Маълумки, жорий йилнинг 30 апрел куни Янги Конституциявий Қонун лойиҳаси юзасидан ҳалқимизнинг хошиш-иродасини акс эттирувчи сиёсий жараён – референдум бўлиб ўтади. Айни вақтда барча ҳудудларда мазкур Қонун лойиҳаси юзасидан кенг қамровли тарғибот-ташвиқот ишлари олиб борилмоқда. Назарда тутилган янги ўзгаришлар ва қўшимчалар бевосита ҳалқимизнинг таклиф-мулоҳазаларига асослангани билан аҳамиятлиди.

ХАЛҚ ИРОДАСИ МАҲСУЛИ

Аввало, референдум ўзи нима, у сайловлардан нимаси билан фарқ қиласди, деган савол туғилади. “Референдум” лотинча “referendum” сўзидан олинган бўлиб, “хабар берилиши лозим”, деган маънони англатади. “Ўзбекистон Республикасининг референдуми тўғрисида”ги конунинг 1-моддасида кайд этилгандек, “Ўзбекистон Республикасининг референдуми”ни “Ўзбекистон Республикасининг конунларини ва бошқа қарорларни қабул килиш максадларида жамият ва давлат хаётининг

энг муҳим масалалари юзасидан фуқароларнинг умумхалқ овоз беришидир”. Соддарок айтгандан, референдум бу – фуқароларнинг давлат ва жамият хаётидаги энг муҳим масалаларни овоз бериш ўйли.

Референдум узок тарихга, тараккиёт йўлига эга. Тарихий манбаларга кўра, референдум эрамиздан аввали VI асрда мавжуд бўлган қадимги юнон ва рим давлатчилигидан маълум. Биламизки, мелоддан аввали VI асрда Римда республика

Янги замон илҳомлари

Ҳамма даврларда Шоир ва Замон юзма-юз келади. Барча замонларга хос бу жараён шоирни синовдан ўтказади. Шоир ҳам Замоннинг таърифини бериб, ўз ҳукм-хуносини рўй-рост айтади. Одамлар унинг айтганларига ишонадилар. Бу ишонч Шоир сўзининг кадр-кимматини белгайди. “Эски замоннинг шоири” ёки “Янги замоннинг шоири” бўлмайди – чинакам шоир барча замонлар фуқаросидир. Унинг шеърларини ўқиб одамлар у яшаган замонни хис этадилар, ўзлари яшаб турган замон моҳиятини тушуниб етадилар. Шоир сўзининг ўлмаслиги шундан.

ОЗОД ВАТАН МАНЗУМАСИ

Замон равиш-рафторида ҳикмат кўрган ва уни тўлиб-тошиб шеърга соглан шоирнинг фаҳр-ифтихори теран томирлардан – ҳалқининг орзу-умидлари ва армону аламларидан кувват олади. Таникли шоир Сирохиддин Сайиддининг “Миллат баҳтири сўрар миллат отаси” деб номланган янги тўпламидаги шеърлар шундан далолатdir.

Китобдаги шеърларни мен матбуот саҳифаларида ўқиганман, бироқ уларнинг бир жиҳдага жамлангани яхлит манзарни кўз олдимда гавдалантириди: биз яшаётган бугунги кун, юксак парвозларга ҷоғланган Ўзбекистон, ҳалқимиз фарзандлари эришаётган оламшумул ғалабалар... Шу маънода шоирнинг бу китобини озод ва обод Ватан манзумаси, деб таърифлаш мумкин. Шоир юрг шарафини юксалишга таътиғатдан фидой инсонлар – давлат раҳбаридан тортиб жаҳон ареналаридан галиби ўзбек боксчиларига, олимпиада галибларидан тортиб шаҳар, қишлоқлардаги бунёдкорлик, мамлакат мисқисидаги йирик таддирларгача – барча-барасини қаламга олган. Якин ўтган ва ўтаётган кунларнинг кайнок нағасини хар бир шеърда хис этасиз. Шоир тириклик моҳиятини матонатда, яаша ҳикматини курашда кўради:

Ҳаёт надир – матонатдир,
шикоатдир, ёронлар,
Яаша надир – курашлардан
иборатдир, ёронлар.
Одамзотга нима керак?
Бир рағбат, бир эътибор,
Шу он кўнгил даштларida
бошлангайдир наබахор.

Фаҳр ва ифтихор туйгуси тўпламдаги шеърларга юксак пафос бағишилаган. Бу туйгунинг эса, ўзига хос тарихи бор. Бизнинг, Сирохиддин

бўлган. Афина демократияси мисолида Солон конунлари, ислоҳотларига ҳалқ ва раҳбарларнинг муносабати кузатилган. Полис шаҳар-давлатларда аҳоли кам бўлгани боис, одамлар шаҳар-давлат хаётига оид деярли барча масалалар бўйича бевосита сайловда катнашиш имкониятига эга бўлган. Овоз бериш ҳукукига эга аҳоли сайловларда иштирок этган. Бошка дав-

латлардан келган фуқаролар, куллар, озодликдан маҳрум бўлганларгина сайлов ва референдумларда катнаша олмаган.

Фуқароларнинг овоз бериши бальзан “плебисцит”, яъни “халқ карори” деб атади. Ҳукуки жиҳатдан бу иккι тушунча ўтасида фарқ йўқ, улар тўйлик синонимларид. Биргина стилистик фарқ шундаки, жамият ва давлат хаётининг энг муҳим масалаларига доир референдум қонда таракисида плебисцит дейилади. Инсоният учун энг муҳим жараён демократиянинг асосий шаклларидан бири ҳам бу – давлат ва жамият хаётининг энг муҳим ҳуқуқларни озумхалк мухокамасида ўз ечимини топшири – референдум хисобланган. Унинг ҳозирги моҳияти фуқароларнинг давлат ва жамият хаётидаги бевосита иштирок этишини билдиради.

Сўз эркинлиги – демократик жамиятнинг асосий устуналаридан бири саналади. Бугун мамлакатимизни камраб олган кўламли ҳуқуқи ислоҳотларни ўз ичига олган Боши Қомусимиз лойиҳаси кенг муҳокама килинмоқда. Оммавий аҳборот восьиталари мазмун-моҳиятидаги янгиликлар, айниқса, нодавлат интернет нашрлари ва ижтимоий тармоклар фаоллиги кучай-

ди. Бу сўз ва ижод эркинлигининг амалий ифодасидир.

Конституция ва конунларда белгиланган қоидалар асосида референдум орқали қабул килинган карор ҳалқ иродаси хисобланади. Бунинг юридик аҳамияти, одатда, парламент томонидан қабул килинган қонун ва карорлардан устун бўлади. Референдум сайлов эмас, аммо комиссиялар, овоз бериш жараёндаги айрим жиҳатлари билан сайловга ўхшайди. Бирор сайловларда номзодларни муайян лавозимга, масалан, депутат, сенатор, Президент сиғатида сайлаш учун овоз берилади. Референдумда эса номзодлар бўлмайди, муайян масалани кўллаб-куватлаш ёки рад этиши бўйича овоз берилади.

Ўзбекистонда референдум Конституция ҳамда 2001 йил 30 августдаги “Ўзбекистон Республикасининг Референдуми тўғрисида”ги конуни билан тартибга солинади. Энди конуннинг асосий жиҳатлariга тўхталиб ўтмиз. “Ўзбекистон Республикасининг референдуми тўғрисида”ги конунга (янги таҳрири) кўра, биринчидан, референдум Конституцияни ва бошқа қарорларни қабул килиш мақсадида жамият ва давлат хаётининг энг муҳим масалаларига доир фуқароларнинг умумхалқ овоз беришидир. Бунда фуқаролар ўз хошиш-иродаларини эркин билдириш ва яширин овоз бериш ҳукукига эга. Ҳар бир референдум ўтказадиган участка комиссиялари овоз беришини маҳсус ажратилган биноларда ташкил этиб, имконият яратадилар. Референдум ўтказиладиган кунгача ёки ўша куни 18 ёшга тўлган ҳар бир фуқаро овоз бериши ҳукукига эга.

2

Шеърий лаҳза

Мұхаммад ЮСУФ,
Ўзбекистон ҳалқ шоири

*МЕХР
КОЛУР*

Ўтар қанча йиллар тўзони,
Юлдузлар — кўзёшли самони.
Ўтар инсон яхши-ёмони,
Мехр қолур, муҳаббат қолур.

Қорачўғда порлаган ўша,
Иқболига чорлаган ўша,
Дунёни тор айлаган ўша —
Мехр қолур, муҳаббат қолур.

Анор, сенинг юзларинг сулув,
Хумор, сенинг кўзларинг сулув,
Ёдда қолмас сўзларинг сулув,
Мехр қолур, муҳаббат қолур.

Оқиб кетди сувларда Тоҳир,
Зухро йиғлаб қолди қон бағир,
Келгандা ҳам киёмат охир,
Мехр қолур, муҳаббат қолур.

Нима дейсан, эй, гаюр инсон?

Фийбатларинг қилди мени қон.

Сен ҳам бир кун ўтурсан, инон,

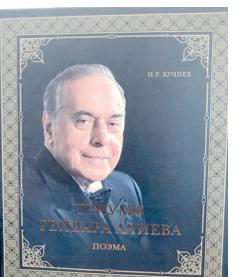
Мехр қолур, муҳаббат қолур.

Ёзувчилар уюшмасида

ТАҚДИМОТ

Озарбайжоннинг Ўзбекистондаги элчиҳонаси ва Ҳайдар Алиев номидаги Озарбайжон Маданият маркази томонидан Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида озарбайжон ҳалқи фарзанди Ҳайдар Алиевнинг 100 йиллигига бағишиланган тадбирда ёзувчи, публицист Ислом Кўчиевнинг “Ҳайдар Алиевнинг галабаси” китоби тақдимоти бўлиб ўтди.

Озарбайжоннинг Ўзбекистондаги Фавқулодда ва муҳтор элчиси Ҳусайн Гулиев умуммиллий етаки Ҳайдар Алиевнинг ҳаёти ва фаолияти, мустакил Озарбайжоннинг мемори ва асосчиси сифатида килган ишлари ҳақида сўзлади. Таникли давлат ар-

Зуҳриддин ИСОМИДДИНОВ

Муҳокама учун мавзу

ШЕЪР ЎҚИШНИ БИЛАСИЗМИ?

Илгари бизда яланбошлик номаъгул иш саналган, улуғлар олдида дўпни кийиб ўтириш ҳамиша одоб белгиси бўлган. Аммо христианларда ёши улуғ одам қошида, пон ва бошқа черков хизматчилари, амалдорлар олдида бош кийими ечилиб, ҳурмат изҳор қилинган. Шу сабабли совет замонида барча таълим даргоҳларида ҳамма бошяланг ўтиришига мажбур эди. Ҳозир ҳар соҳада аста-секинлик билан аслимизга қайтияпмиз.

Миллий уйғониш, асл қадриятларни тиклашга интилиши сезилинти.

Бу турмушнинг ҳар бир “ички”, “майдо-чўйда” соҳаларида ҳам акс эта бошлади.

Ахмад ОТАБОЕВ

Аслимизга қайтишнинг бир тарзи шуки, шоирлар ичида ғазалнавислар кўяла бошлади. Ҳўп яхши, аммо кўп шоирларимиз шеър ўқишини билишмагани чаток. Шеърни ҳудди шиор каби бакириб айтиш, айрим сўзларга ургу бериш – бигиз руслардан ўтган, хусусан Маяковскийдан мерос. Ҳар қанқана шеърни, ҳатто мумтоз газалларни хам, декламация килиб ўқий-

2

ХАЛҚ ИРОДАСИ МАҲСУЛИ

Бошланиши 1-саҳифада

Иккинчидан, фуқароларнинг хоҳиши-ирода билдиришларни назорат этишга йўл кўйилмайди. Учинчидан, Референдумда овоз бериш бюллетени фуқаро томонидан яширин овоз бериш кабинаси ёки хонасида тўлдириласди. Овоз бериш бюллетенини тўлдириш вақтида овоз берувчидан бошқа шахсларнинг хозир бўлиши тақиқланади. Бюллетени мустақил равишда тўлдириши имконига эга бўлмаган фуқаро ўз хоҳишига кўра, референдум ўтказувчи комиссия таркибига кирадиган шахслардан, кузатувчилардан бошқа бирон кишини кабина ёки хонага таклиф килишига хаклиди. Фуқаролар овоз бериш бюллетенида референдумга кўйилаётган масала бўйича ўзи овоз берадиган вариант рўпарасида, ўнг томонда жойлашган бўш квадратга кўрсатилган белгилардан бирини кўяди. Тўлдирилган бюллетен овоз бериш кутисига ташланади. Овоз бериш кутилари референдум ўтказувчи участка комиссияси аъзоларига хамда кузатувчиларга кўриниб туриши керак. Бузуб кўйилган овоз бериш бюллетенини фуқаронинг илтимосига кўра, янгиси билан алмаштирилиши мумкин. Бузуб кўйилган овоз бериш бюллетенлари хисобга олинаниши, бекор килиниши ва алоҳида сакланиши лозим.

Айрим фуқаролар соглигининг холатига ёки бошқа сабаблар билан овоз бериш биносига кела олмаса, уларнинг илтимосига кўра, референдум ўтказувчи участка комиссияси овоз беришни ана шу фуқаро турган жой бўйича, кўчма овоз бериш кутиларидан фойдалана-

ниб ташкил этади. Референдум куни ўз яшаш жойида бўлиш имкониятига эга бўлмаган овоз берувчи муддатидан ол-

МЕНИНГ МАҲАЛЛАМ

АЗИМ ТОШКЕНТИНГ КОЎЎРТАСИДА, МЕХРНОН – КУЁШНИНГ КУНГУРАСИДА, ТЕПА МАҲАЛЛАНГИ ШУНДАЙ ПАСТИДА, БИР МАҲАЛЛА БОР-КИ, АЙТАЙ КАСИДА: БУ – МЕНИНГ МАҲАЛЛАМ, МЕНИНГ МАҲАЛЛАМ.

Кўчалари равон, катма-кат равот, Тафаккур, Бешчинор – кайнайди ҳаёт, Гузари муҳташам, шинам ва обод, Бу ерлардан ўтмиш неча улуг зот, Бу – менинг маҳаллам, менинг маҳаллам.

Ўзбек, рус, турли хил миллатлар яшар, Биздан ибрат олсин жамики башар, Барчага баробар байраму жашар, Мехнатдан топғанлар ошини ошар, Бу – менинг маҳаллам, менинг маҳаллам.

Маҳалла – жамоа бирлашган макон, Конституция – номи олийшон, Бор бўлсин тоаабд – тургунча жаҳон, Дўсту қадрлонлар, бўлғингар мемон, Бу – менинг маҳаллам, менинг маҳаллам.

Муҳтор ХУДОЙҚУЛОВ

дин овоз бериш хукукига эга. Муддатидан олдин овоз бериш референдумга ўн-

Хулоса қилиб айтганда, ҳалқимиз мустақиллик йилларида бир неча сиёсий тадбирларда хукуқий асосларига таянган ҳолда фикр, сўз эрканини хукуқларидан фойдаланиб, фаол шитирок этган, ўз муносабатини аҳил-инонлиқда амалга оширган. Элизим кун тартибида турган нахбатдаги референдумни ҳам уюшқоқлик билан ўтказиб, бўтун дунёга нафқат маънавий етуклиги, балки хукуқий онзи ва маданияти ҳеч кимдан кам эмаслигини исботлаши шубҳасиз.

Фируза МУҲИТДИНОВА,
Тошкент давлат юридик университети профессори

кун колганида бошланади ва референдумга уч кун колганида тутгалланади.

Конунинг 8-моддасида белгиланганидек, референдумга тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиши доир барча тадбирларда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларидан кузатувчилар катнашиш хукукига эга. Жараённи кузатиш хукукига эга бўлган халқаро ва миллий кузатувчилар хакидаги тартиб ва талаблар ҳам конунда белгиланган. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссияси бошқа давлатлардан ва халқаро ташкилотлардан кузатувчиларга мандатлар берадиган орган белгиланди.

Тўртингидан, референдум кунига кадар ёки сайлов кунида 18 ёшга тўладиган, тегиши участкаси худудида доимий ёки вактинча истикомат килиб турган Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари овоз бериш рўйхатига кирилди. Ҳар бир фуқаро фокат битта рўйхатга киритилиши мумкин.

Бешинчидан, референдум фуқароларнинг ўз хоҳиши-иродасини умумий, тенг ва тўғридан-тўғри билдириши асосида яширин овоз бериш ўйли билан ўтказилади. Референдумда кабул килинган карорлар олий юридик кучга эга ва референдум Ўзбекистоннинг бутун худудида ўтказилади.

Бешинчидан, референдум фуқароларнинг очилиши хакидаги хужжати фильм намоиш ётилди. Шунингдек, видиороликда Президент Илҳом Алиевнинг Ўзбекистонга ташрифи Озарбайжон халқининг умуммиллий етакчиси, ўзбек халқининг якин дўсти Ҳайдар Алиев шарафига номланган кўчанинг очилиш маросими хакида хикоя килинди. Бу тадбирнинг рамзи маънога егалиги, унинг XX асрнинг атоқли сиёсий ва давлат аробби, мустакл Озарбайжоннинг асосчи сиғатида тарихга кирганилигига алоҳида ургу бериди.

Исмат Кўчиеvнинг “Ҳайдар Алиевнинг галабаси” китобида Ҳайдар Алиевнинг катъияти, кучли сиёсий иродаси ва бекиёс етакчилик фазилатлари туфайли ёш суверен давлат барча кийинчилик ва синовларни мусноси тарзда енгиг ўтгани, республиканинг

Бошланиши 1-саҳифада

Исмат Кўчиеvнинг “Ҳайдар Алиевнинг галабаси” китоби тақдимоти ушбу тадбир иштирокчиларида, талаба ёшларда катта тассурот колдиди. Ўзбекистон Ёзувчilar уюшмаси раиси Сироқиддин Сайид, Ўзбекистон – Озарбайжон дўстлик жамиятининг изкорчи директори, профессор Эркин Нуридинов, халқаро Махмуд Кошгари муроғоти совиндори адабиётшунос олим ва таржимон Бобоҳон Муҳаммад Шариф, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист Борис Бабаев, халқаро муносабатлар бўйича ахборот-тахлил маркази бош илмий ходими Ироил Шамсимуҳаммединов, Ўзбекистон журналистлар уюшмаси аъзоси Собир Курбонов, ёзувчи ва публицист Исмат Кўчиеv сўзга чиқиб китоб хакида фикр-муҳозаларини, Ҳайдар Алиевнинг ҳаёт ўйли, Ўзбекистон билан боғлик хотираларини ўртоқлашилар.

Йигилганларга Ҳайдар Алиев ёдгорлигининг очилиши хакидаги хужжати фильм намоиш ётилди. Шунингдек, видиороликда Президент Илҳом Алиевнинг Ўзбекистонга ташрифи Озарбайжон халқининг умуммиллий етакчиси, ўзбек халқининг якин дўсти Ҳайдар Алиев шарафига номланган кўчанинг очилиш маросими хакида хикоя килинди. Бу тадбирнинг рамзи маънога егалиги, унинг XX асрнинг атоқли сиёсий ва давлат аробби, мустакл Озарбайжоннинг асосчи сиғатида тарихга кирганилигига алоҳида ургу бериди.

Исмат Кўчиеvнинг “Ҳайдар Алиевнинг галабаси” китобида Ҳайдар Алиевнинг катъияти, кучли сиёсий иродаси ва бекиёс етакчилик фазилатлари туфайли ёш суверен давлат барча кийинчилик ва синовларни мусноси тарзда енгиг ўтгани, республиканинг

мустакиллик йилларида эришган ютуклари, пойтаҳт ҳакида батағфоси хикоя килинган. Китобнинг айниқса, мана шу жиҳатлари сўзга чиққанлар томонидан алоҳида таъкидлаб ўтилди.

Озарбайжон ва Ўзбекистон ўтрасидаги тарихий алоқалар, хоҳ адабиёт соҳасида бўлсин, хоҳ санъат, хоҳ туризм ёки бошқа йўналишиларда бўлсин, жуда узоқ тарихий илдизларга бориб тақалиши, бутун бу соҳада ҳам қатор ишлар амалга оширилаётгандиги кайд ётилди.

Ҳакиқатан, ҳалқларимиз ўтрасидаги ўхшаш жиҳатлар жуда ҳам кўп, тил, маданият, сиёсат ва адабиётда ҳам: ҳазрат Алишер Навоий гоййонаустоз деб билган зот

– Низомий Ганжавий Озарбайжон фарзандидир.

Низомий Ганжавийнинг “Хамса” асари бу гун ўзбек тилига ўз вазни, ўз баҳрида таржима килингани, Навоийдан улгу олган Фузулийнинг ўтли сатрлари ҳалқимиз калбидан чукур жой олгани ва бугунги кунда Озарбайжонда ўзбек олимлари ва ёзувчilarининг китоблари, асарлари чоп этилётгани, яқинда навоийшунос олим, профессор Шуҳрат Сироқиддиновнинг “Амир Алишер” китобининг Бокуда озарбайжон тилида нашр этилиши (таржимон Г.Ашурова) ҳалқларимиз ўтрасидаги алоқаларнинг мустахкам бўлишига хизмат килмоқда.

Бўлиб ўтган тадбир барчада катта таасурот колдиди. Ҳайдар Алиевнинг ибратлии ҳойли ҳакида кирилдиди. Ҳайдар Алиев шарафига номланган кўчанинг очилиш маросими хакида хикоя килинди. Бу тадбирнинг рамзи маънога егалиги, унинг XX асрнинг атоқли сиёсий ва давлат аробби, мустакл Озарбайжоннинг асосчи сиғатида тарихга кирганилигига алоҳида ургу бериди.

Исмат Кўчиеvнинг “Ҳайдар Алиевнинг галабаси” китобида Ҳайдар Алиевнинг катъияти, кучли сиёсий иродаси ва бекиёс етакчилик фазилатлари туфайли ёш суверен давлат барча кийинчилик ва синовларни мусноси тарзда енгиг ўтгани, республиканинг

Алишер Навоий бола чоғидағ Фаридуддин Атторнинг “Мантик ут-тайр” достонини ёд билган. Кейинчалик ўзи ёзган барча асарлардан ташқари, ўзгалар қаламига мансуб яна эллик минг бағт ашборни ҳам ёдаки айта олган. Абдулла Орипов ҳамма шеъру достонларини ёдаки ўзигани ҳануз кўз ўнгимизда. Эркин Воидов эса, бир даврада Фузулий шеърларидан шунчалик кўп айтган эканки, манаман деган озарбайжон шоирлари ҳам “Фузулий – ўзбекларнинг шоирлиги экан-ку”, деб тарбияни ўзиганинг ўзиган экан.

Энди бу нима номаъзчиларини, ўзи ёзган тўрттагина шеърни сўрасанзиг, жужук ижодкорлар кўл телефони экранидан ўқиб диганда? Ўзи битган шеърни ёд билмайдиган кишиларни шеърни ширбад бўладидими?

Озар ТВси каналида “Майхона” деган бир кўрсатув бор экан. Бундаги “майхона” деган сиз бузулди. Атторнинг “Мантик ут-тайр” достонини ёд билган. Кейинчалик ўзи ёзган барча асарлардан ташқари, ўзгалар қаламига мансуб яна эллик минг бағт ашборни ҳам ёдаки айта олган. Абдулла Орипов ҳамма шеъру достонларини ёдаки ўзигани ҳануз кўз ўнгимизда. Эркин Воидов эса, бир даврада Фузулий шеърларидан шунчалик кўп айтган эканки, манаман деган озарбайжон шоирлари ҳам “Фузулий – ўзбекларнинг шоирлиги экан-ку”, деб тарбияни ўзиган экан.

Бизда тўрт-беш йил аввал шеър ўқишига, шеър ўзитишига бир разбат пайдо бўлди. Шоирлар радиога, телевидениега чиқиб ўз асарларини ўқий бошашди. Аммо зўркини

Алишер Навоий бола чоғидағ Фаридуддин Атторнинг “Мантик ут-тайр” достонини ёд билган. Кейинчалик ўзи ёзган барча асарлардан ташқари, ўзгалар қаламига мансуб яна эллик минг бағт ашборни ҳам ёдаки айта олган. Абдулла Орипов ҳамма шеъру достонларини ёдаки ўзигани ҳануз кўз ўнгимизда. Эркин Воидов эса, бир даврада Фузулий шеърларидан шунчалик кўп айтган эканки, манаман деган озарбайжон шоирлари ҳам “Фузулий – ўзбекларнинг шоирлиги экан-ку”, деб тарбияни ўзиган экан.

Бу гулбахор АШУРОВА, филология фанлари номзоди, Фузулий номидаги илмий тадқиқот маркази раҳбари

R.MIRTORJINOV. Позитив.

Ҳарир парда ила олд ва орқа қисмларга бўлинган. Олд қисмida Навоийнинг “Лисон ут-тайр” и, орқа қисмida эса Атторнинг “Мантик ут-тайр” достонлари – бири туркӣ, яна бири форсий тилда кўйимлаб етказиб, хўл ифодали килип ўзиганти. Вилоят театрларидан танлаб олиб келинган ёш актёр йигитлар ҳам бу икки улуг шоирнинг сеҳрига тушди – ёниб-ёниб, бирон ҳижосини ҳам бузмаган ҳолда шеър ўқидилар...

Сектактал тугагач, ҳали томошабиннинг орқасида келиб қолган ёди! Навоийнинг ўзи бир достони сўнгига айтади-ку: “Йиглай-йиглай тутгаттим охир”, деб! Ҳа, агар шеър устасининг кўлига тушшиб, шоирнинг дилидаги түйгуплар тинник бир тарзда ифшо этилар экан, у ҳар қандай кўй, ҳар қандай кўшидидан юксакор, улардан тасъирчонкор бир макомга кўтарилади.

Үтмишда эса одамлар шеър тинглаб, экспат ҳолатига тушган дейишиди. Навоийнинг бир мустазоди бор. Шоир ҳаётига оид китобларда ёзилшиши:

Дин оғати – бир мубачаи
моҳиликодир
Майхораву бебок.

Чун ишқидин онинг
ватаним дайри ғонодур,
Сармасту ёқам чок..

деган матлави ўқилганида тингловчилар таъсир зўридан ёқа итифтадиган бўлувдик. Ойлик ҳам беришаркан. Қанчалигини айтамиш.

Шунақа бир таклиф айтишиди, – деди Шариф ака кулимсира. – Радиосуҳандонларга ўргатнинг, дейишиди. Ҳафтада иккича турнир олди. Шоир

Абдунаби ҲАМРО

ИФТИХОР

Сиз десам, күёшланар кўзда ёшим, Навоий,
Сўзюлдузим, сўзойим, сўзкуёшим, Навоий.

Қай лахза дегум Сизни багримга босиб сўзни,
Кўзим кўзлар юлдузи, кўкда бошим, Навоий.

Сиз борсиз олам аро, мағрур Хирот, Бухоро,
Самарқанду Хоразм, Кешим, Шошим, Навоий.

Гариф кўнглим хур бўлди, руҳимда сурур бўлди,
Сиз борсизки – нур бўлди ичим-тошим, Навоий.

Турку Турониорт бўлсан, интиқ, кўзи тўрт бўлсан,
Кошкайди шогирд бўлсан, дилнакошим, Навоий.

Йўлингиз бўлди йўлим, кўлингиздадир қўлим,
Ассалому алайкум, замондошим Навоий!

Даврон УЛУФМУРОДОВ

ларнинг ғайирилиги тутиб боладан гап очиши, бу билан унинг асашибига тегишига уринишларидан безиб колганди. Бундай пайтада у лом-мим демасдан туриб кетар, шу бўйи даврага қайтиб кирмасди. Гап-сўзлар унинг қаддини анча букиб кўйди, хоритди, чарчатди. Лекин кечалари Аллоҳдан унга хам бир фарзанд беришини сўрашдан чарчамади. Сўрайверди. Кутди. Хатто тушлариди хам сўрайверди.

Ва нихоят нолаларини ўзи эшитди.

Хотинидан янгиликни билди-ю, энди тушларини тўй-томоша, шоду хуррамлик безай бошлиди. Энди тўй-маърака дарагини эшитган жойдан қолмади. Худонинг куни келди, тўккиз ой хам фир этиб ўтди, лекин унинг учун тўккис یилга тенг бўлди-ёв.

...У кўчада кетаяпти-ю, хамма нарса кўзига чиройли кўринар, бирорта диккатни тортадиган жойи бўлмаган, фақат пасқам томлардангина иборат бўлган кишлоғи хам бугун бошқачадек.

Рўпарасидан келаётган, хамма кўса кочадиган, кимни кўрса “кўйдирган калла”дек ёқимизиз иржайб тураверадиган, ўзидан замонавий блогер ясаган Замон

калга умрида биринчи марта салом бериб, кўшкўллаб кўриши. Хаёлига келган фикрдан ўзи хам ҳайрон бўлди: “Нима кипти, ёса ўз ҳақини талаб килиб ёзди-да. Ёз-э, ёзвер. Қандингни ур!”.

Анчадан бери оламлардан бун-

дай мулозаматни кўргмаган, яхши гап эшифтмаган Замон кал хам ҳайрон қолди. У Самаднинг ортидан караганча, бу тақаллуғнинг остида нима сир бўлиши мумкинли-

кичикирмасдан почта олдига йиғи-лишиб уни кутишаётганди. Нега Ҳанифа чечанинг хўрози дейсизми? Ахир, почтага энг якин уй шу чечанинг уйи-да.

Хув ана, улар секин бир-бирига пичирлашиб, бу ёкка караганча ишишайишагни. Буларга бас келиб бўлмайди, нима десалар хам хўп, дейишдан бошқа чораси йўқ. Толмас ўғил кўрганда қандай азоблашган эди-я, бечорани. Бунга

кийикиришганча уни кўлмакдан чикишга қўйишмаган, ялинишларига парво ҳам килишмаганди. Ўшанда Толмаснинг бирон нарса олиб беришидан эмас, чорасизликдан ялиниб-ёлворишилари жўраларни завқлантирганди.

Ийтгичилик даврингина кўтарадиган бундайин томошаларнинг тепасида кўпинча ўзи турарди. Ўша пайтлар кимдир унга: “Эй, шўрпешона, бундай “жазо”ни сен неча ийлаб кутасан, хали тушларингга кириб чиқади булар”, деса ўшанинг ёқасидан олиб, жагуни эзб кўйган бўларди. Афуски, шундай бўлди. У бу кунни жуда узок вақт кутди.

...Тенгқурлари хали хам оғизларининг таноби қочганча имлаб уни теззок юришга ундашарди. Беихтиёр у анчадан бери саклаб юрган, бир даста пул солинган чўнтаганин пайласлаб кўйди. “Етамкан, етмаса дўйончига айтаман, қарзга берар, вакти келиб олади-да, нима кўчиб кетаяпманни”, гудранди ўзича.

Аср ўтиб, шом чўқди.

Теварак-атроф коронғилашиб – аммо хамон унинг кўзига хамма нарса ёркин кўринар, гўёки бутун борлик нурга бурканган, олам чарагон эди.

Тинч турмайди тирик жон, Умр шундай, ох, ишон. Кўксинг шевзга тўлмайди, Бир кам асли бу жаҳон.

Туш кўрасан гоҳ кониб, Сесканасан уйғониб, Жимирлайди бу дунё, Кўз ёшингта чулғониб.

Чир айланни көзози, Турмушдан кўп норози. Сенинг айбинг эмас, кўй, Асли носоз тарози.

ЁЛГИЗ СЕНМИ

Ёлғиз сенми, жигарим,
Ер юзида саргардон,
Ёлғизлиди дил ярим,
Согинчдан топган дармон.

Тирилган куни ўлиб,
Ёлғиз сенми, ёш колган,
Ишк дардига кул бўлиб
Жудо бўлган бошидан.

Ёлғиз сенми донишманд,
Тошқин чоги хас тутган,
Қайгудан ичib шарбат,
Азоб майизин ютган.

Ортингга бир қараб кўй,
Биз хам сенди бўлғанмиз.
Ҳаёт қадрин англамай
Тойган эдик йўлдан биз.

СУЗЛАР ТОВЛАНАРДИ МИСЛИ КАМАЛАК

ВАТАН СУРАТИ

Баъзан китоблар хам алдайди, дўстим,
Фикрлар тумтарок, сўзлар ялтирок...
Сен Ватан суратин кўрмоки бўлсанг, Боболарнинг ўйчан кўзларига бок.

Бу кўзларда миллат тарихи бордир,
Бу кўзларда яшар халқнинг кисмати.
Юз эллик йил сендан яширилган сир – Оқсоҳ Туркистоннинг муқаддас хати.

Эр бўлиб от минган жасур Тўмарис,
Курбонжон додхолар яшар бу кўзда.
Ҳазрат Соҳибқирон, Навоий, Феруз,
Бобурдай подшолар яшар бу кўзда.

Бу кўзларда чақнار Чўлпон юлдузи,
Қодирий битган чўнг тарих акси бор.
Иброҳим Мўминнинг бўғилган саси,
Шу кўз қарогидан хайқирар тақрор.

Момоларнинг ўйчан кўзларига бок,
Сен унда мингларнинг дардин кўрасан.
Урушлар, кирғинлар, катагонларнинг Азобли кунларнинг гардин кўрасан.

Бу теран нигоҳда коришиб кетган
Халқнинг дардуғами, кувончу баҳти.
Илдизлари замин қаърига етган,
Бу кўзларда ўсар Иймон дарахти.

Ватан – тарих асли, тарих – Ватандир
Агар эгилмасин дессанг шу байрок.
Шукронга айтгин-да бугунги кунга,
Кексаларнинг магрут кўзларига бок.

Руҳингга илиқ бир нур тўлар шунда,
Қаддинг хам байроқдай тик бўлар шунда!

ТЎМАРИС. ЖАНГ АРАФАСИ

Боряпман, юзимни сийпалар шамол,
Боряпман, тулпорим учади елдай.
Ҳадсиз саҳро тўлғанади бемажол,
Ортимдан бир кўшин келади селдай.

“Эрк!” – деб пиҷирлайди бунда ҳар гиёҳ,
“Ватан!” – деб шивирлар қадрдан чўллар.
“Озодлик!” – деб барҳан аста тортар оҳ,
Юртимнинг тупроғин ўпади гуллар.

Боряпман, қалбимда қасос – ўт ёнар,
Менинг бир ўғлиммас, минг ўғлим ўлди.
Шамширим энди ёв қонига конар,
Сабримнинг биноси қулади, бўлди!

Энди Жайхун бўлиб бораман, эй Кир,
Кумдарёдай эниб боргум, душманим.
Вакт борида қочиб, катагингга кир,
Онанинг қаҳидан кўрккин, эй ганим!

Боряпман, тулпорим учар чакмоқдай,
Қасос онларини кутиб, шавқ олиб.
Заркатим ёллари порлар байроқдай,
Эгарда бир меш кон, борар чайқалиб.

Барини тикаман ернинг кўйнига,
Тангрим, жангдан чиқай юзим оқ бўлиб.
Энди тушажайдир ёвнинг бўйнига
Ҳар бир тола сочим – бир сиртмок бўлиб!

ТИЛАК

Мен сизни аввалдан яхши кўрардим,
Факат, айтмоқликка топмадим журъат.

Мохи Рамазонда Ҳақдан сўрардим:
Иймоннингга баҳшайласин кувват.

Мен сизни аввалдан яхши кўрардим,
Ўзингизни четга тортдингиз факат.
Мохи Рамазонда Ҳақдан сўрардим:
Сизга ато этсин жиндай катъият.

Мен сизни аввалдан яхши кўрардим,
Факат, қаролмадим кўзингизга тик.
Мохи Рамазонда Ҳақдан сўрардим:
Бошингизга нурдай ёғин яхшилик.

Мен сизни хозир хам яхши кўраман,
Яширдим бу ишкнинг овозасини.
Мохи Рамазонда Ҳақдан сўрайман:
Кенг очсин муҳаббат дарвазасини.

Мен сизни жудаям яхши кўраман,
Эй менинг танишу нотаниш дўстим.
Сизни хар дам дуо килиб турман:
Кўнгил bogingизда баҳт гули ўсси...

АЁЛ ЧЕҲРАСИДАЙ
ПОРЛАЙДИ ҚУЁШ

Хайриятки, у бор кўхна очунда –
Тиллар ёмон сўздан тийилиб турар.

Бир ботин ҳарорат, илҳом бор унда –
Каламдан сатрлар қуилиб турар.

Минг шукурки, унинг табассуми бор –
Бот-бот кулиб кўяр хўмрайган дунё.
Кўшиғи бор, баҳор каби бегубор –
Мудраган дилларни уйготар наво.

БОБУРНИНГ
ТУШЛАРИ

Бир пайтлар тушимга ранглар киради,
Сўзлар товланарди мисли камалак.
Сал кейинрок нукул жанглар киради,
Жангдан иборатдай эди келажак.

Кейин паривашлар айладилар банд,
Кундузи хушимни, тунлар тушимни.
Қисмат гоҳи заҳар, гоҳ берди қанд,
Беканот килди у омад кушимни.

Сўнг юртни тарк этдим, дил тўла армон,
Тахтакорачадай довондан ошиб.
Пойимда тиз чўқди Ағфон, Ҳиндистон,
Аммо қайга боргум ўтмишдан қочиб!?

Энди таъкиб этар ковуннинг иси,
Туркестоннинг ёди тортиб туради.
Ҳукмдорман, ёниқ толе юлдузи...
Тушларимга ҳар тун Ватан киради.

Умрой КАРИМОВА

ТАҚДИР

Кишининг қандай келишин
Алаш қайдан билади?
Кушнинг қандай кўнишин,
Оғоч қайдан билади?

Үтиб кетар йил қанча,
Кўзинг очиб-юмгунча.
Бикрлаб сўнг тинарсан,
Ўчоқдаги кумғонча.

Тинч турмайди тирик жон,
Умр шундай, ох, ишон.
Кўксинг шевзга тўлмайди,
Бир кам асли бу жаҳон.

Туш кўрасан гоҳ кониб,
Сесканасан уйғониб,
Жимирлайди бу дунё,
Кўз ёшингта чулғониб.

Чир айланни көзози,
Турмушдан кўп норози.
Сенинг айбинг эмас, кўй,
Асли носоз тарози.

Дурбек ҚўЛДОШЕВ

– Ўзидан ўтсаям-а?

Аёл индамади.

Болакай қадамини теззатган онасидан

ортда қолмасликка уринганча чопиб бо-

раркан, унинг юзида қандайдир шижоат

учкунлари уфуриб турарди...

ОНА ВА БОЛА

– Дадангдан пул келсин...

УМРНИНГ ҲИКМАТ ФАСЛИ

Аслида, ҳар нафасда ҳикмати яширин. Инсонга шараф бағишилган ҳикматдан айро бўлмоқ одамзодни асл моҳиятдан йироқлаштиради. Ҳазрат Навоийнинг “Ҳар нафасинг холидин огоҳ бўл, Балки анга ҳуш ила ҳамроҳ бўл” байти замирида ана шу мазмун мужассам. Илм ва ҳикмат ўзаро бир-бирини тақозо этадиган ҳодисалардир. Баҳс бўлмаган жойда илм ривожланмайди.

Табиийки, мунозара ҳар кандай шахсий гарзлардан холи бўлиши, холис ният асосига курилиши, имленинг ривожига хизмат килиши керак. Қарий ўттиз беш йилдан бўён матбуотни мунтазам кузатиб келаётган бир мутахассис сифатида адабиётшунослик, матншунослик соҳасида шундай мунозарага жуда катта эҳтиёж борлигини таъкидлагим келади. Бу йўлда муйян изланишлар мавжуд экани кувонарли. Таникли адабиётшунос олим, филология фанлари доктори, профессор Нусратулло Жумахўжа илмий фаолиятида етакчи хусусият айнан баҳс-мунозарадир.

Ўтган асрнинг 80-йилларида унинг таҳлилий-танқидий руҳдаги мақолалари тилга тушиб. Нусратулло ака ўша даврнинг “тренд”даги адабиётшуносларидан бирига айланди. Олимнинг матбуотдаги мақолаларида кескин танқидий фикр устунлик киларди. Ўша кезлари биз тенги таъалобалар (кейинчалик тадқиқотчилар) бу мақолаларни сатрма-сатр ўқиб, таҳлил этганимиз, ўзаро фикрлашганимиз. “Муштум”да босилган “Воситаи жоҳ”, “Ўзингдин керакдир шикоят санга”, “Ёшлик” саҳифаларida чот этилган “Манфарат исканжасидаги илм” каби мақолалар, айниска, эътиборимизни тортган. Эҳтимол, олимнинг ҳамма фикрларига ҳам кўшилмаган бўлишимиз мумкиндири. Лекин нафсиамрини айтганди, бу мақолалардан кўп нарса ўрганганимиз.

Янгишишасам, 1988 йили “Ўзбекистон адабиёти ва санъати” газетасида Ҳожа Аҳмад Ясавийнинг “Девони ҳикмат”и нашри муносабати билан матншунослик бўйича кенг кўламда мунозара бўлди. Таникли матншунос Ваҳоб Раҳмон бошлаб берган бу мунозарада Иброҳим Ҳаккул, Нусратулло Жумахўжа ва бошқа адабиётшунослар иштирок этди. Ўзбекистон Миллий Университети (хозирги Ўзбекистон Миллий Университети) ўзбек филологияси факультетида таҳсил олди. Ўша кезлари бу даргоҳда таъалоб ёшларга Люб Гуломов, Ғулом Каримов, Субутой Долимов сингари ташвишнаме сифатидан таъкидлагимиз дағларали, Озод Шарафидинов, Умарали Норматов, Бегали Коғимов каби навқирон ўнда бўлишига карамай, муносиб ётирофга сазовор олимлар сабок берар эди. Қалбидан болаликсидан ўйнганда асадиёт мухаббат ва улуг устозлар сабоклари унинг мутахассис сифатида шаклланishiда алоҳида ўрин тутди. Университетни битиргач, Фиждувондаги ўзи ўқиган мактабда ўқитувчи сифатида иш бошлади. Ўндаги илмга бўлган иктидорни кадрларни устоз Бегали Коғимов телеграмма орқали чакристириб, сиртки аспирантурага тавсия этгани мавзум.

У илмий фаолиятини мумтоз адабиётимизнинг етук намояндаларидан бўлган Шермуҳаммад Мунис ижодини ўрганишдан – поэтика масалаларидан бошлади. Муттасил мутолаа билан шугулланди, илмий изланишлар килди. Натижада 1984 йили бу улуг шоирнинг поэтик маҳорати бўйича номзодлик диссертацияси ни химоя қилди. Ушбу диссертация асосида дунё юзини кўрган “Мунис ғазалиёти” китоби шоир асарларини нашр этитирган ва таъхил килган мутахассислар киришилини билан бахшга киришилини билан бўлган ётирофни ўтиладиган мактабларининг 5-11 синфлари учун “Ўзбек адабиёти” фанидан янгиланган дастур тузилишида фаол

кимматлидир. Биринчидан, “Мунислу-л-ушшок” девонининг бирламчи манбалари устидаги тадқиқот олиб борилиб, Ўзбекистон Фанлар академияси Шарқшунослик институти фондидаги 1330, 940 ва 63 рақамли кўлёзмалар мұфассал тасвиғланган ҳамда 940 рақамли кўлёзманинг ҳар жиҳатдан ишончили экани исботланган. Иккинчидан, олим аксар холларда “Сайланма”да кисқартирилган ёки унга киритилмаган ғазалларни аслият матнига таяниб таъхил этган, учинчидан, шоир ғазалларни адабий-эстетик мезонлар асосида талкин килинган. Бу эса, китобдаги илмий-назарий хуносаларниң наинки адабиётшунослик, балки матншунослик учун ҳам аҳамиятли бўлишини таъминлаган.

Адабиётшунос олимнинг “Миллий мустақилик мағфураси ва адабий мерос (XVII-XIX асрлар ўзбек шеърията асосида)” мавзусидаги докторлик диссертациясида адабий мухит ва адабий мактабни белгиловчи мезонлар ва хусусиятларни алоҳида ўрин тутди. Ферузнинг адабиёт ва санъат ҳомийси сифатидаги фаолияти кенг ўрганилган. “Шажараи ҳоразмшоҳий” асадираги маълумотларга таянилди, шоҳ шоирнинг ўз атрофида замонасининг кўплаб ижодкорларини йиккани, Хоразм адабий мухити ва таржимонлик мактабига асос солиши билан бөглигик ижтимоий-маданий, адабий-эстетик омиллар чукур тадқик этилган.

Олим учун илмий фаолият нечоғлик зарур бўлса, авлодлар таълими ва тарбиясида хизмат килидиган фан дастурлари ва дарсларни яратишда иштирок этиш шунчалик мухимдир. Нусратулло Жумахўжа ўрта ва олий таълим ўкув дастурлари ва дарсларини янгилаш борасида ҳам самаралини иш олиб борган мутахассислардан. Ўтган асрнинг 90-йилларида уадибет чукурлаштириб ўтиладиган мактабларининг 5-11 синфлари учун “Ўзбек адабиёти” фанидан янгиланган дастур тузилишида фаол

Ётироф

иширик этди. Мазкур дастурнинг тақомилаштирилган иккичи нашрини тайёрлашда катнашиди. Ўрта умумтазлим мактабарининг 10-синфлари учун “Ўзбек адабиёти” дарслиги ва мажмуаси муаллифларидан бирни бўлди. Мазкур дарслер тўлдирилган ва тақомилаштирилган ҳолда тўрг марта чоп этилиб, бир неча авлод битириувиларда бадий дид ва адабий идрони тарбиялашга хизмат килди.

Нусратулло ака кўлёзмалар чангни ютиб, катта заҳмат эвазига қадими тарихимиз ва муаззам адабиётимизга доир нодир манбалардан саналган Шермуҳаммад Мунис ва Мухаммад Ризо Оғаҳий қаламига мансуб “Фирдавс ул-иқబул” асанни сўнгсуз ва изоҳлар билан чоп этирди. Ўттиз босма табоқдан иборат ушбу асарни кўлёзма манба асосида нашрга тайёрлаш нечоғлик катта машакқат талаб этишини ҳазрат Оғаҳий асарларини нашрга тайёрлаган бир мутахассис сифатида чукур хис этаман. Нусратулло ака шундай заҳматини зинмасига ола билгани ётирофга лойикдир.

Олим ҳазрат Алишер Навоий ғазалларни шарҳлаш билан ҳам кўпдан шугулланиб келади. “Сатрлар силсиласидаги сеҳр” ҳамда бошдан оёқ бир фазал шарҳига бағишиланган “Каро кўзум” китоблари ушбу фикрни тасдиқлайди.

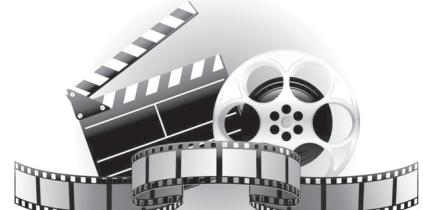
Мен Нусратулло акани кўпдан биламан: илм заҳматидан лаззат ола биллиш салоҳияти, балки шуннинг билан бөглиқдир – инжиз табити, ҳамма билан ҳам улфат бўлиб кета олмаслиги, ўзи ҳақикат деб билган масалаларда хеч ким билан, хатто устозлари билан ҳам муроса кила олмаслиги бор гап.

Кўпчилик ҳавас киласа арзигулик бир холат: Нусратулло ака, қарий ярим асрдирки, умр йўлдоши Иқболов Адизова билан илмда ҳам, ҳаётда ҳам кўшканот бўлиб, адабиётшунослигимиз равнави ўйлида меҳнат килипти. Илмли, маърифатли фарзандларни тарбиялаш борасида ҳам кўпчиликка ўрнек бўлаётir.

Шу кунларда профессор Нусратулло Жумахўжа олим учун айни камолот палласи бўлган етимиш баҳорни карши олияти. Бу ёш – умрнинг ҳикмат фасли. Илмий-ижодий фаолиятда, жамиятдаги ўзаро муносабатларда ана шу ҳикматнинг намоён бўлиши – чинакам баҳатdir.

**Нурбой ЖАББОРОВ,
филология фанлари доктори,
профессор**

Бобом болалигимда бир воқеани сўзлаб берганди: “Бир чўпон З ёшли боласига ўз қасбини мерос қолдириш ва жониворларга ўргатиш учун атак-чечак қилиб қадам боса бошлаган давриданоқ, қўй-қўзилар ичига солиб юбориби. Кунлардан бир куни пешин пайти, жониворларни сугориш учун кўра оралаб ичкариларкан, бир совлиқ чўпоннинг боласини икки қўчқорнинг ҳамласидан ҳимоя қилаётганини кўриби.

ФИЛЬМДАН СҮНГГИ ЎЙЛАР

Сонияларда чўпон шу кўйининг 4 кўзичогини нобуд килганини ёдга олибдино, чўпонлик қасбини ташлаб, сўнгги нафасига қадар, ҳар дуога қўл очганда, тўрт кўзичоқларнинг ўпкалари... Нафасингиз қайтиб, димогингизга нимадир урилганек бўлади. Сабаби, яширин унсурлар, деталлар тасаввурингизни китклаб, сонияларда холатни кўз олдингизда гавдалантариди. Ортидан пичоқ ва осиғлиқ ёш кўзичоқларнинг ўпкалари... Нафасингиз қайтиб, димогингизга нимадир урилганек бўлади.

Шуҳрат Махмудовнинг “Қоракўл” хўжатли фильмни кўйар эланларда шарҳлаш билан ҳам кўпдан шугулланиб келади. “Сатрлар силсиласидаги сеҳр” ҳамда бошдан оёқ бир фазал шарҳига бағишиланган “Каро кўзум” китоблари ушбу фикрни тасдиқлайди.

Кино санъати шундайки, сизни оханрабодек ўзига тортти олади, беинтиҳ фикрлашга унрайди. Томоша давомида сценарий муаллифи бу вазифани уddaлаганига амин бўласиз. Фильм давомийлиги 14 дақиқаю 49 сонияни ташкил этса-да, мазмунан асрларга татигулик асар бўлган. Бунда, шубҳасиз, сенарий муаллифи Розия Мергенбоеванинг ҳам хизматларидан килилди. Йўқ, бари бекор эди. Бир зумда бокий хаёт белгиси узоқлашади, кўздан фойиб бўлади. Бу сирли ҳолатнинг жавобини она кўйининг кўзидан пайдо бўлган ўлгармай қоласиз. Режиссёр маҳорат билан воқеалар ривожини тез суръатларда ўзгартирди. Кўзичоқ дунёга келади, онасининг меҳри ила оёқка туради-ю, адабийлик рамзи тошбақага дуч келади. Шу вакт кўзичоқ дўстлашиши, у билан бирга колишини сўрагандек нидо килилди. Йўқ, бари бекор эди.

Кино санъати шундайки, сизни оханрабодек ўзига тортти олади, беинтиҳ фикрлашга унрайди. Томоша давомида сценарий муаллифи бу вазифани уddaлаганига амин бўласиз. Фильм давомийлиги 14 дақиқаю 49 сонияни ташкил этса-да, мазмунан асрларга татигулик асар бўлган. Бунда, шубҳасиз, сенарий муаллифи Розия Мергенбоеванинг ҳам хизматларидан килилди. Йўқ, бари бекор эди. Бир зумда бокий хаёт белгиси узоқлашади, кўздан фойиб бўлади. Бу сирли ҳолатнинг жавобини она кўйининг кўзидан пайдо бўлган ўлгармай қоласиз. Режиссёр маҳорат билан воқеалар ривожини тез суръатларда ўзгартирди. Кўзичоқ дунёга келади, онасининг меҳри ила оёқка туради-ю, адабийлик рамзи тошбақага дуч келади. Шу вакт кўзичоқ дўстлашиши, у билан бирга колишини сўрагандек нидо килилди. Йўқ, бари бекор эди.

Бир зумда осмон хира тортади. Тариллаган товуш билан корамтири юк машинаси кўра томон якилашиди. Кўйлар сергак тортади, кўчкорлар талвасага тушади, баҳасини ожизона яширишга уринади. Афсус, кўзичоқлар юк машинага ортилади. Ана, улардан бирни довюрак онасининг кўмаги-ла кочиб қолди. Тақдир бешафкат, ҳарчанд уринмасин, чўпоннинг кора кўллари коракўлчани тутиб келарди. Ортидан она кўй ёлворарди, ох чекарди, бари бефойда. Чўпон магрур, юзда табассум-ла кўзичоқни маҳкам сикиб олганди. Энг сўнгиси ҳам машинага ортилди. Ажабо, кўйларнинг машъум ўйқадек... “Қоракўл” фильмига келадиган бўлса, бу асарда катор рамзий деталларни пайдалади. Масалан: пичоқ – кон тўкилиш холати мавжудлигининг даракчиси; мусикий асбоб(танбур) – маданийлашганлик; тошбака – адабийлик, узок узуннинг изоғинида иштагандек. Бу каби фильмларда хеч кандай ўйга солувчи рамзийларни, ишоратларни топмайсиз, тополмайсиз. Чунки байзиз “профессионал” режиссёрларнинг бундай “майдай” ишлар билан шугулланишга вакти йўқдек... “Қоракўл” фильмига келадиган бўлса, бу асарда катор рамзий деталларни пайдалади. Масалан: пичоқ – кон тўкилиш холати мавжудлигининг даракчиси; мусикий асбоб(танбур) – маданийлашганлик; тошбака – адабийлик, узок узуннинг изоғинида иштагандек. Бу каби фильмларда хеч кандай ўйга солувчи рамзийларни, ишоратларни топмайсиз, тополмайсиз. Чунки байзиз “профессионал” режиссёрларнинг бундай “майдай” ишлар билан шугулланишга вакти йўқдек... “Қоракўл” фильмига келадиган бўлса, бу асарда катор рамзий деталларни пайдалади. Масалан: пичоқ – кон тўкилиш холати мавжудлигининг даракчиси; мусикий асбоб(танбур) – маданийлашганлик; тошбака – адабийлик, узок узуннинг изоғинида иштагандек. Бу каби фильмларда хеч кандай ўйга солувчи рамзийларни, ишоратларни топмайсиз, тополмайсиз. Чунки байзиз “профессионал” режиссёрларнинг бундай “майдай” ишлар билан шугулланишга вакти йўқдек... “Қоракўл” фильмига келадиган бўлса, бу асарда катор рамзий деталларни пайдалади. Масалан: пичоқ – кон тўкилиш холати мавжудлигининг даракчиси; мусикий асбоб(танбур) – маданийлашганлик; тошбака – адабийлик, узок узуннинг изоғинида иштагандек. Бу каби фильмларда хеч кандай ўйга солувчи рамзийларни, ишоратларни топмайсиз, тополмайсиз. Чунки байзиз “профессионал” режиссёрларнинг бундай “майдай” ишлар билан шугулланишга вакти йўқдек... “Қоракўл” фильмига келадиган бўлса, бу асарда катор рамзий деталларни пайдалади. Масалан: пичоқ – кон тўкилиш холати мавжудлигининг даракчиси; мусикий асбоб(танбур) – маданийлашганлик; тошбака – адабийлик, узок узуннинг изоғинида иштагандек. Бу каби фильмларда хеч кандай ўйга солувчи рамзийларни, ишоратларни топмайсиз, тополмайсиз. Чунки байзиз “профессионал” режиссёрларнинг бундай “майдай” ишлар билан шугулланишга вакти йўқдек... “Қоракўл” фильмига келадиган бўлса, бу асарда катор рамзий деталларни пайдал

кўҳна тарих садоси

Пойтахтимиздаги Бадиий академиянинг "Академия" галереясида Чехия Республикаси Бош вазари Петр Фиала бошчилигидаги делегация аъзолари, Чехиянинг мамлакатимиздаги Фавкулодда ва мухтор элчиси Вацлав Йилек, Оммавий ахборот воситалари ходимлари, санъатшунослар, рассомлар, тарихчилар иштирокида "Чехия-Ўзбекистон археологик экспедициясининг 20 ийллиги" деб номланган кўргазмани очилди.

2002 йилдан бўён Чехия-Ўзбекистон кўшима археологик экспедицияси Karl университети (Прага) хамда Термиз давлат университети хомийлигидаги Ўзбекистон жанубидаги Сурхондарё вилояти худудларida мунтазам равишда археологик тадқиқотлар олиб борилмоқда. Шеробод воҳаси археология ёдгорликлари ўн йил давомида ўрганилди, жумладан, Жандавлаттепада олиб борилган қазишмалардан сўнг Кўхитангтот ва Бойсунтот этаклари, 2021 йилдан эса Жарқурғон тумани археологик харитасини тузиш, ёдгорликларнинг хронологик эволюциясини ўрганиш ишлари бошлини.

Ўрта Осиё жанубида асрлар оша тарихий манзара кандай ўзгарган? Ўтишида маҳаллий ахоли табиии ландшафтдан кандай фойдаланган? Сурхондарё тоголди худудлари кайси даврдан бошлаб ўзлаштирилган ва инсонларнинг эволюцион ривожи қандай кечган? Бактрия-Сўғд чегараларидаги эллин даври ёдгорликлари, Чингизхонгача бўлган ўрта асрларда Кўхитанг чўклиларидаги ахоли пунктларининг ҳолати... Чехия-

Кўшима экспедиция 2015-2018 йилларда Кўхитангтот ёнбағрида, Шеробод туманининг Заробоғ, Қорабоғ, Кампир-

тепа, Майдон, Фоз, Шалқон ва Кизиломла кишлоқлари атрофида, тахминан икки юз минг квадрат метр худудни эгаллаган майдонда тадқиқот ишларини бажарди. Натижада икки юз етмиш еттита артефакт, археологик далиллар асосида воҳанинг эволюцион ривожланиши холатига аниқлик киритилди. Кўргазмада ўтган даврда олиб борилган илмий фаoliyat ва уларнинг натижаси археологик топилмалар намуналари, матнилар, археологик казилмалар режалари, Термиз археология музейидан олинган кадимий топилмалар, тадқиқот жойларидан фотосуратлар намойиш этилмоқда.

Ўз мухбиrimiz

Ўзим ўқийман

Бўлсан адвокат, албат, – Нурланади йўларим. – Калба софлик, адолат, Тўғриларни кўллардим!

**МАНСАЛ
МУШИК**

Сира очлик билмаган, Кўча юзин кўрмаган, Бир мушук бўлган экан, Жуда хам танбал экан.

Барча суюб, эркалаб Нон, сут билан сийларди. Мушуквой-чи эрталаб Ўйусираф ўйларди.

Кутимаганда бирдан Сичкон кўпайиб колди. Уй бекаси мушукни Кўчага хайдаб солди.

Ўрнига олиб келди Митти ювош мушукча. Юнглари момик эди, Кўк кўз, олатумшукча.

Янги мушук уйини Сичкондан тозалади, Ялло килиб яшади Юнгу лабин ялади.

Танбал мушук кўчадан Алам килиб бокарди. Хатосин англаб бирдан, Ич-етини ёкарди.

Қиссадан хисса шудир: Тўклика шўхлик кимланг. Танбал мушук холига Ҳеч качон тушиб колман!

**Фарид ШОДИМУРОДОВ,
Абдулла Орипов номидаги
ижод мактабининг
7-сифат ўкувчиши**

Бўлсан-чи муҳбир, шу дам,

Бу хам жуда ажойиб.

Тегарди катта фойдам,

Ёзардим хўп гаройиб.

Телевизорда кўгиричоқдай киз кўзини ўйнатиб, гоҳо кошларини чимириб, ізоzlарини читиб, кўрасатув олиб боярти. Унинг сухбатдоши – "Загчалар" кўшиғини айтиб, икки-уч хафтада танилган Бешим Эшим. Бу кўшик телевизорда на мойиш этилган куннинг эртасига ёки "хит" бўлиб кетди. Бир хафта ўтар-ўтмас энг яхши кўшиқлар танловида биринчи ўринга чиқди.

Ёш санъаткор хозирча ягона бўлиб турган кўшиғини янгича услубда кўйлади. Авж олган жойлалири худи бозовта бўлган зағчанинг сайрашига ўхшайди. Сўзлари хам антика. Зағча гўё күш эмас, судравчи бирор жонзор, борингки, бўқаламунни, деб ўйлаб қоласиз. Беихтиёр унга раҳманинг келади.

Бешимбонинг ўзини тутишига гап йўқ. Шундай табассум киладики, жигарингичча етади. Кўшиқни тингламасликнинг иложи йўқ. Унинг сокол-мути башқаларнинг ўхшамайди. Бир карасанг ёпишириб кўйилгандай, яна бир боқсанг мойбўёқда ясалгандай.

Айбга буюрмайсиз, ойда хам деб бўлганидек, Бешим Эшимида хам камчилин бор. У тепакал. Нима учун сочлалири эрта тўқилиб кетган, хеч ким билмайди. Ўзининг айтишига караганда, кўпдори ичган экан. У камтарлик килиб, қанака дори эканлигини айтиб ўтирамайди. Окдорими, кора дорими, деб сўраш экса нокулай.

– Бешим ака, катта санъатга кандай кириб келгансиз?

– Ў, кандай гўзал савол. Санъатдан чиқиши осон, лекин кириши кийин. Қиариб ташшаса ўндан хам кийин. Хуллас, амаллаб юрибмиз, катта саҳнада. Яна айтаман, кириш кийин, бу институтга киришмас.

Бошловчи киз меҳмонига караб табассум килди ва кўшимча савол берди.

– Сирни очгингиз келмаяптими?

– Йўқ, менинг севимли мухлисларимдан яширадиган сирим йўқ. Лекин андиша, деган гап бор. Аммо андишанинг отини кўркок кўювлар хам топилади. Шу сабабли айтаман.

Саккизми-тўқкизми ёшимда эдим. Отам дарсингни тайёлра,

боловлар билан ўйнама, деб каттиқ тайинлаб залга камаб кўйди. Телевизор кўришига хам рухсат бермади. Бўш вактини бўлса, китоб ўки деди. Менга буйруқ берилса, энсан қотади. Отамга яхши, дедиму ўз билганинни кийдим.

Дераза ёнида ўтириб, шипсайдам ўрисоғочга тикилдим. Унга зағча ин курган экан. Зағчаларнинг у шоҳдан-бу шоҳга учеб-кўниб туриши жуда кизиқарли туюлди. Мана эрк, дедим. Зағчалар сайрай бошлаши. Шангиллашлари менга жуда ёқди. Катта бўлсан, албатта, кўшиқчи бўлмасан, зағчалардек табиии ва самимий хонини киласан, деб ўзимга ўзим сўз бердим. Отам келиб ишини бузди. Деразани очиб, зағчаларни кубиб юборди. Юраб-барғим эзилди. Ота, бу ишиниз бефойда, дедим ичимдан. Бир куни мен кўйлай бошласам, тўхтата олмайсан. Болам, овозинги карганикигами, зағчаникигами

бизга кўплаб мактублар келган. Бешим аканнинг исмлари "шим" сўзидан олинганини, деб сўровчилик айниска кўп.

Бешим Эшим хандон отиб кулид.

– Туғилган пайтимда, иложини топсам, отам, менга бундай исм кўйманг, деган бўлар эдим. Ахир, шинавандалар саволида жон бор. Уларга беш кетдим. Демак, шинавандаларимиз исмим "шим" сўзи билан боғлик ёки боғлик эмаслигини билишга кизиқишиди. Бу кимнинг хаёлига келган бўлса хам, дунёкараши кенг экан. Аммо узил-кесил айтаман, исмимни "шим" сўзига мутлако алоқаси йўқ. У "беш" сўзи билан боғлик. Отам: мактабда доим икки баҳо олар эдим, ўғлим менинг хаётдаги бешим бўлсин, деб исмимни Бешим кўйган.

Бешим Эшим акса урди. Киз, соғ бўлинг, деб кўйди.

– Агар рухсат берсангиз, сизни нафақат Бешим, балки "Бешим плюс" десак хам бўлади.

Бешим Эшим карсак чалиб юборди.

Бошловчи киз телетомошибинларга кўшик эшитишларини ваёда килган эди. Аммо Бешим Эшим кўшик айтишига шошилмади. У бошловинга, тўхтаб туринг, сиз режаларим хакида сўрамадингиз-ку, деб гапни бошқа ёқка бурди.

– Хозир дузт мода бўлган.

Ўзимга ярашикли бир жувон бўлса, бирга кўшик айтардик. У айтиб турса, мен жим турардим. У жим турганда мен авжини олардим.

Бошловчи киз вакт жуда оз колаётгани учун сўнгги саволни берди.

– Шинавандаларга ниятларингиз...

– Илоҳим, омон бўлишисин. Яхши кўшиклар хамроҳ бўлаверсин.

– Тўғри айтисангиз, ўзингиз уларни яхши кўшикка хали кўп хамроҳ киласиз, деган умиддаман.

Кўрсатув тутади. Бешим Эшим шинавандаларини дарё бўйига сувсиз олиб бориб, сувсиз кайтара олади. Аммо бошловчи киз астойдиди харакат килгани учун, маъмурят томонидан мукофотланди.

Сотим АВАЗ

БЕШИМ ЭШИМ

Хажвия

ўхшайди. Кўшик айтишини кўй, сендан хонанда чикмайди, деди. Айнан шу гапга қасдма-қасд, мухлислар кўмагида, қолаверса, телевидениенинг яхин ёрдами туфайли, хонанди сифатида ўзимни топдим.

Сизга яна бир сирни очман.

Зағчалар тушумга хам кирган.

Нега отанг бизни кувади, деб савол хам беришган. Ахир, сен хам бир куни биздек санъаткор бўласан, дейишган. Шундан кейин хам санъаткор бўлмайинми?

– Тўғри айтисангиз, ўзингизни топдингиз. Лекин сизни топшиши кийин бўляпти. Кўрсатувга чакирамиз, деб изламаган жойимиз кўлмади.

– Ахир, эл хизматидамиз. У ербу ерга чакиришади.

– Энди бўлса янги кўшиқдан, бўлмаса, "Загчалар"дан бир шингилайлик.

– Албатта, эшиласиз. Лекин сизда хали савол кўп бўлса керак.

– Албатта, томошабнлардан

таҳриратга келган кўлгизмалар таҳжил этилмайди ва муаллифларга кайтарилмайди. Муаллифар фикри таҳриратни низаидан фарқланшини мумкин.

Масъул хотиб Асрор СУЛАЙМОНОВ
Нафоатчи мухаррир Шуҳрат АЗИЗОВ
Сахифалови Ниғора ТОШЕВА

Газета 2014 йил 26 ноябрда Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси хузуридан Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлигига томонидан 0283 ракам билан рўхбатга олинган. Адади - 1005. Буюртма Г - 438. Ҳажми - 3 босса табоб, А-2. Нашр кўрсеткичи - 222. Ташкилотлар учун - 223. 1 2 3 4 5 6

Гул кўп, чаман кўп...

Илмий фантастика асосчиларидан бири Жюль Верн романлари саргузаш адабийтинг дурданалари га айланган. Унинг "Ер марказига саёҳат", "Сув остида 20000 мил", "80 кун Ер шарий бўйлаб" романлари хамон тез-тез қайта нашр этилмоқда, экранлаштирилмоқда. Аммо биз унинг ўзи ҳақида нималарни биламиз?

ЁШ ДЕНГИЗЧИ

1828 йил 8 февралда туғилган Жюль Габриэль 11 ёшида "Корали" кемасига денгизи ёрдамчиси сифатида ёзилиб, Ҳиндистонга қараб сузади. Жюлнинг йўқолиб қолганидан хавотир олган отаси уни қидириб шу яқиндан кўшик бандаргоҳда маълум сабабларга кўра туриб қолган кемадан топади. Ёш Жюлнинг денгиз сафари кизиқишига сабаб унинг онаси кемасозлар суполасидан чиқкан ва Вернлар оиласи Лаура дарёсининг соҳилидаги порт шаҳар Нантда яшарди. Туғилган жойи Верннинг адиб ижодига сезиларни таъсир кўрсатгани барчага маълум.

ИХОДКОРИНИНГ ТУФИЛИШИ

11 ёши Жюль Габриэлни Ҳиндистонга кетаётган кемадан олиб қолиб, нега кетаётганини сўрашганда, амакисининг кизи Каролина оиласи мамлакатдан маржон келтириб, унинг муҳаббатига эришмоқни ўлағанини айтади. Аммо Жюлдан бир